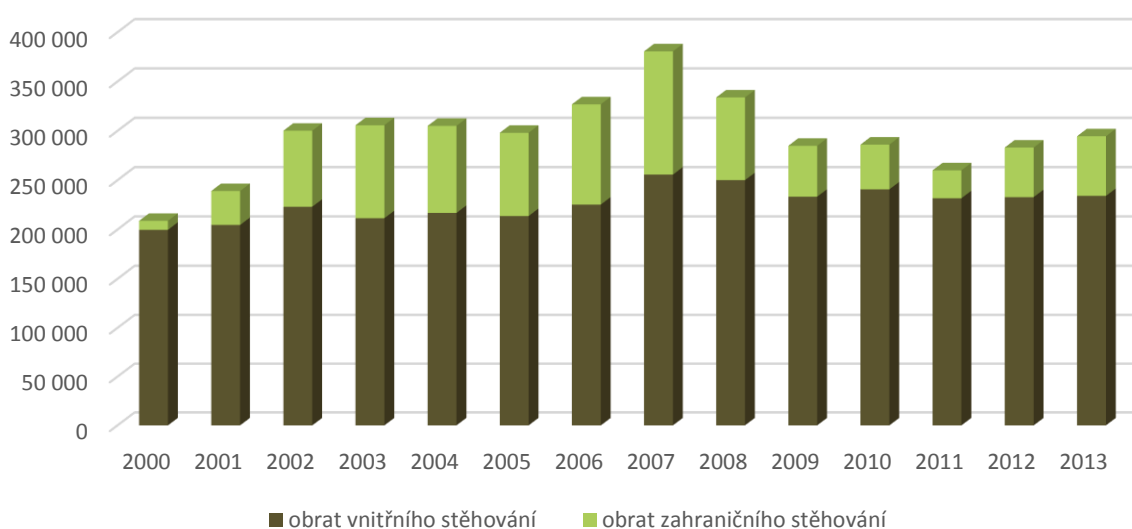

3.2 MIGRACE V ČESKU 2000–2013

Martin Ouředníček, Ivana Přidalová

Migrace (změna obce trvalého bydliště) představuje významnou součást mobility obyvatelstva, která utváří sociálně-prostorovou diferenciaci Česka. Specializovaná mapa formou i obsahem navazuje na sadu map v Atlase sociálně-prostorové diferenciaci České republiky (Ouředníček, Temelová, Pospíšilová 2011), zejména mapu 9.1 (v případě migračního salda) a 9.4 a 9.5 v případě hodnocení věkové struktury migrantů (Novák, Čermák, Ouředníček 2011). Sledování je zaměřeno na období 2000–2013, které v sobě nese dvě odlišné periody vývoje ekonomiky a následně i mobility. Vývoj migrace je do roku 2008 výrazně ovlivněn nárůstem atraktivity Česka pro zahraniční migranty, jejichž příliv se v období ekonomické krize podstatně snížil (viz obrázek 3.2.1). Celková migrační mobilita se ovšem od roku 2002 mění relativně málo a kolísá prakticky právě jen v důsledku výkyvů mezinárodní migrace. Obrat vnitřního stěhování mezi obcemi Česka se pohybuje v celém období stabilně na hodnotách 200–220 tisíc migrantů.

Obrázek 3.2.1: Vývoj vnitřního a zahraničního stěhování v Česku 2000–2013.

Zdroj: ČSÚ, 2014

Hlavním účelem specializované mapy je však poskytnout informace o regionální diferenciaci migračních procesů na úrovni obcí, popř. okresů Česka. Mapový list obsahuje dvě mapy, které hodnotí jednak migrační bilanci obcí s využitím absolutního a relativního migračního salda, jednak věkovou strukturu obcí. Mapy jsou založeny na datech z průběžné evidence migrace evidované Českým statistickým úřadem, tedy hlášeních o stěhování mezi obcemi Česka. Ta obsahují informace o obci přistěhování a vystěhování, dále pak charakteristiky stěhujících se osob jako je věk, státní občanství, rodinný stav (do roku 2004 se zjišťovalo také vzdělání a důvody stěhování). V první mapě je využita charakteristika průměrného ročního migračního salda (rozdíl mezi počtem přistěhovalých a vystěhovalých do obce) a v kartogramu také hrubá míra

migračního salda (saldo vztažené na 1000 obyvatel středního stavu obyvatelstva v obci). Druhá mapa kombinuje údaje o věkové struktuře migrantů za obce a okresy. Kartogram zobrazuje rozdíl průměrného věku osob přistěhovalých a vystěhovalých do obce, což podává základní informaci o změně věkové struktury v jednotlivých obcích vyjádřenou právě jedním ukazatelem. Celková proměna věkové struktury ve sledovaných letech je pak vyjádřena na úrovni okresů pomocí sloupcových diagramů zobrazujících specifická migrační salda v pětiletých věkových skupinách.

Rozmístění hodnot migračního salda vytváří na úrovni obcí relativně zřetelné prostorové vzorce, které vypovídají o transformaci systému osídlení v Česku po roce 2000. Zjednodušeně lze tyto vzorce charakterizovat jako dynamický růst metropolitních oblastí, zejména jejich suburbánních částí a pokračující depopulační tendence vybraných periferních obcí, ale i měst střední velikosti (Musil, Müller 2008). Mapa také jasně vypovídá o narůstajících rozdílech mezi spíše stagnujícími nebo ztrátovými obcemi na Moravě a migračními zisky velkého počtu obcí v Čechách. To se projeví ještě více, pokud se zaměříme na menší obce mimo metropolitní areály největších moravských měst.

Analýza na úrovni obcí pouze s využitím mapového podkladu je obtížná bez podrobné znalosti kontextu lokálních podmínek jednotlivých obcí. Lépe můžeme diferenciaci migračních procesů v sídelním systému posoudit na základě typologie obcí, která zohledňuje jednak velikostní strukturu, jednak také polohu obcí vzhledem k jádrům osídlení (viz tabulka 3.2.1; podrobně je metodika hodnocena v práci Ouředníček, Špačková, Novák 2013). Z tabulky je zřejmá relativně výrazná diferenciacie migračního chování právě v závislosti na pozici obce v systému osídlení. Zcela dominantním procesem byla v uplynulých letech především rezidenční suburbanizace (viz také mapový list sekce A 8.2 Bytový fond v Česku). Suburbia, jejichž celkový počet přesahuje v současnosti 1000 obcí, získala ve sledovaném období let 2000–2013 téměř 300 tis. obyvatel s ročním migračním přírůstkem 13,5 ‰. V první suburbánní zóně dosahuje hrubá míra migračního salda 45,2 ‰. Metropolitní oblasti jako celek však rostou podstatně pomalejším tempem, a to především v důsledku ztrát obyvatelstva i v relativně velkých městech (Brno, Ostrava). Dochází tak spíše k vnitřní redistribuci obyvatelstva v rámci metropolitních regionů (Čermák, Hampl, Müller 2009). Venkov jako celek rovněž migračně získává, zisky jsou v tomto případě inverzní populační velikostní obce. Relativně nejvyšší zisky vykazují nejmenší obce lokalizované mimo metropolitní regiony, jádra venkovských regionů naopak populačně ztrácejí. Vyvstává tak znovu otázka relevance deurbanizačních konceptů pro současný vývoj systému osídlení v Česku (Šimon 2014). Jak napovídá mapové vyjádření, tyto dekoncentrační tendence jsou výrazně selektivní a budou potřebovat hlubší analýzu podmíněností.

	Počet 2011		Průměrný věk			Saldo migrace	
	obcí	obyvatel	přistě- hovalých	vystě- hovalých	rozdíl	abs.	hrubá míra ‰
A - Regionální centra	13	2 834 322	30,0	32,5	-2,5	49 060	1,2
B - Ostatní města	117	2 645 299	30,5	30,2	0,3	-111 808	-3,0
Jádra celkem (A+B)	130	5 479 621	30,2	31,3	-1,1	-62 748	-0,8
C - Suburbánní zóna 1	112	155 340	29,9	29,4	0,5	76 556	45,2
D - Suburbánní zóna 2	241	276 547	30,3	30,3	0,0	73 346	21,3
E - Suburbánní zóna 3	771	1 193 140	30,2	30,1	0,0	140 277	8,6
Suburbia celkem (C+D+E)	1 124	1 625 027	30,2	30,1	0,1	290 179	13,5
Metropolitní oblasti (A+B+C+D+E)	1 254	7 104 648	30,2	31,0	-0,8	227 431	2,3
F - Střední města	103	705 687	31,0	29,5	1,5	-13 645	-1,4
G - Malá města	221	684 910	31,5	29,7	1,8	8 665	0,9
H - Velké vesnice	3 201	1 811 656	30,4	29,6	0,9	113 092	4,6
I - Malé vesnice	1 471	182 142	31,4	30,5	0,9	15 720	6,3
Nemetropolitní oblasti (F+G+H+I)	4 996	3 384 395	30,8	29,6	1,2	123 832	2,6
Celkem	6 250	10 489 043	30,4	30,6	-0,1	351 263	2,4

Tabulka 3.2.1: Vývoj migračního salda v typech sídel České republiky**Zdroj:** vlastní typologie (Ouředníček, Špačková, Novák 2013); ČSÚ, 2011

Poznámka: saldo migrace celkem za 14 let, roční průměrná míra migračního salda

Druhá mapa zobrazuje pomocí metody kartogramu rozdíly v průměrném věku přistěhovalých a vystěhovalých osob v jednotlivých obcích Česka. Rovněž při analýze těchto ukazatelů je vhodné využít typologie obcí (viz tabulka 3.2.1). Protože je největší část stěhování tradičně koncentrována do několika věků s výraznými zlomy v rámci životního cyklu (malé děti, stěhování za vzděláním a prvním zaměstnáním, zakládání rodiny, změna bydliště ve stáří), jsou rozdíly v průměrných hodnotách věku stěhování relativně malé. V regionálním pohledu vykazují nejnížší průměrný věk přistěhovalých suburbia a nejvyšší města, obecně pak podprůměrné hodnoty metropolitní a nadprůměrné nemetropolitní oblasti. U vystěhovalých je situace složitější a hodnoty nižšího než průměrného věku za celé Česko můžeme pozorovat u všech typů obcí kromě regionálních center. Je zajímavé, že jedinou skupinu s výrazně mladším přistěhovalým obyvatelstvem představují v celém systému osídlení pouze největší česká města (regionální centra, tj. krajská města a Praha). Naopak největší opačný rozdíl je zřetelný u jader venkovských regionů. V tomto případě můžeme diskutovat o malé atraktivitě těchto menších center pro mladší obyvatelstvo, resp. o celkově nízké atraktivitě malých měst, s výjimkou preferencí starších lidí stěhujících se zřejmě do blízkosti sociálních služeb.

Obecně můžeme v číslech za specifická salda migrace (kartodiagram) vysledovat několik typů okresů podle zisků/ztrát z hlediska věkové struktury migrantů. Velká města

získávají především mladé lidi, pravděpodobně studenty a mladší osoby stěhující se z ekonomických důvodů a ztrácejí starší lidi a děti. Celkové migrační saldo měst záleží následně na aktuální síle suburbanizačních a urbanizačních procesů – buď je tento trend silný jako např. v Praze, Liberci a Plzni a města spíše migračně získávají nebo slabý jako v Brně a Ostravě a tato města celkově ztrácejí relativně velké počty obyvatel. Například Praha získala ve sledovaném období téměř 100 tisíc lidí (+ dalších 100 tisíc v obou pražských venkovských okresech), a v patnáctce okresů s největšími migračními zisky je zastoupeno dalších devět středočeských okresů. Dominanci českých okresů mezi ziskovými okresy narušují z moravských jen ty v zázemí Brna (Brno-venkov, Vyškov, Blansko) a Frýdek-Místek. Zajímavá jsou rovněž vysoká migrační salda osob v nejstarších věkových kategoriích v zázemí Prahy, která zřejmě souvisejí s lokalizací domovů pro seniory mimo území hlavního města.

Literatura:

ČERMÁK, Z., HAMPL, M., MÜLLER, J. (2009): Současné tendence vývoje obyvatelstva metropolitních areálů v Česku: dochází k významnému obratu? *Geografie*, 114, č. 1, s. 37–51.

MUSIL, J., MÜLLER, J. (2008): Vnitřní periferie v České republice jako mechanismus sociální exkluze. *Sociologický časopis/Czech Sociological Review*, 44, č. 2, s. 321–348.

NOVÁK, J., ČERMÁK, Z., OUŘEDNÍČEK, M. (2011): Migrace. In: Ouředníček, M., Temelová, J., Pospíšilová, L. (eds.): *Atlas sociálně prostorové diferenciacie České republiky*. Karolinum, Praha, s. 87–101.

OUŘEDNÍČEK, TEMELOVÁ, POSPÍŠILOVÁ (2011): *Atlas sociálně prostorové diferenciacie České republiky*. Karolinum, Praha.

OUŘEDNÍČEK, M., ŠPAČKOVÁ, P., NOVÁK, J. (2013): Metodické problémy výzkumu a vymezení zón rezidenční suburbanizace v České republice. In: Ouředníček, M., Špačková, P., Novák, J. eds.: *Sub Urbs: krajina, sídla a lidé*. Academia, Praha, s. 309–332.

ŠIMON, M. (2014): Exploring Counterurbanisation in a Post-Socialist Context: Case of the Czech Republic. *Sociologia ruralis*, 54, č. 2, s. 117–142.

Zdroje dat:

ČSÚ (2011): Databáze výsledků ze Sčítání lidu, domů a bytů k 26. 3. 2011. Elektronická databáze dat. Český statistický úřad, Praha.

ČSÚ (2014): Databáze individuálních migračních dat za urbanistické obvody Prahy v letech 2000–2013. Český statistický úřad, Praha.

ÚRM (2001): *Typologie urbanistických obvodů. Útvar rozvoje města*, Praha.